

СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

В сучасний період розвитку держави науково-технічний прогрес є одним із важливих чинників, що сприяє розширенню її функцій. Поява та підтримка різних пріоритетних галузей та напрямків розвитку, розширення ринкової інфраструктури економіки, глобалізаційні процеси — все це охоплюється сучасною державою шляхом реалізації її функцій. Сучасна держава — це результат зміни менталітету людей, сприйняття ними не тільки колишніх традицій державності, але й використання загальнолюдських цінностей, врахування змін, що відбуваються у світі [1, с. 15].

На нашу думку, сучасна держава, розширюючи свої функції, одночасно модернізує та сприяє розвитку функцій державної дисципліни. У сучасній науковій літературі аналізу функцій державної дисципліни увага практично не приділялась. Однак, одним із завдань сучасної юридичної науки в контексті дослідження феномену «державна дисципліна» має стати осмислення та теоретична розробка її функцій. Тому, метою даної статті є класифікація та аналіз основних функцій державної дисципліни.

У науковій юридичній літературі акцентується, що державна дисципліна виконує такі корисні та необхідні для суспільства функції, як управлінська, охоронна та виховна. Управлінська функція забезпечує єдність, цілісність та найбільш ефективну взаємодію компонентів в тій чи іншій системі. Це досягається двома шляхами. По-перше, на підставі встановлених відносин субординації (підпорядкування), що складаються «по вертикалі», як між керівниками та виконавцями, так і між керівниками різних рівнів. По-друге, в результаті створення відносин координації, що сприяють утвердженню узгодженості дій виконавців, які мають функціональний характер. В даному випадку вноситься узгодженість у взаємовідносини «по горизонталі», оскільки чітке розмежування прав та обов'язків кожного працівника, службовця, організацій є однією з головних умов успішної роботи. Охоронна функція спрямована на закріплення та підтримку стану порядку і організованості в суспільстві засобами адаптації чи протидії факторам дезорганізації. Це веде до утворення режиму дисципліни, в межах якого поведінка суб'єктів визнається правомірною. Виховна функція узагальнює ефект дії всіх функцій [5, с. 113-114].

На думку Д. Гавриленка, під функціями дисципліни необхідно розуміти те, що характеризує її соціальне призначення, основні напрямки впливу на суспільні відносини. Кожна з функцій дисципліни — один з проявів сутності дисципліни, що характеризує не всю її сутність, а окрему її сторону. За змістом соціального призначення та основним напрямкам впливу на суспільні відносини Д. Гавриленко поділяє їх на соціальні (економічна, політична, управлінська, культурна, моральна) та юридичні (охоронна та регулятивна) [2, с. 114]. Ці функції тісно пов'язані з розвитком суспільних відносин в різних сферах життя держави.

На противагу цій думці Г. Молев зазначає, що оскільки дисципліна зводиться до виконання обов'язків, які містяться не тільки в нормативних, але й інтерпретаційних, правозастосовних та інших актах, а її кінцевою метою є побудова суспільного порядку, то функції дисципліни обумовлені тією роллю, яку вона виконує, як правова категорія, відштовхуючись від характеру її дії на поведінку суб'єктів. Серед цих функцій автор виділяє комунікативну, стимулюючу, оцінювальну, контролюючу та виховну. Комунікативна функція проявляється у тому, що дисциплінарні правила містять у собі певну інформацію, що має характер базового орієнтира в поведінці людини. Дана інформація виходить від держави та її органів, спрямована до певних суб'єктів та забезпечує зв'язок між ними. Дисциплінарні правила, що містяться в правових актах, більш чітко формалізовані, ніж ті, які містяться в інших соціальних, технічних приписах. Оцінювальна функція полягає у схваленні чи несхваленні поведінки суб'єктів. Основним фактором, за допомогою якого

реалізується дана функція, є ступінь корисності приписів правової, технічної, соціальної норми поведінки, її відповідність кінцевому результату — формування суспільного порядку. При реалізації цієї функції акцент зміщується до оцінки цієї поведінки щодо загальних приписів, а потім — шляхом підсумовування — до загальної оцінки стану дисципліни загалом. Стимулююча функція пов'язана з мірами заохочення, які мають бути справедливими. Контролююча функція обумовлюється тим, що для дисципліни характерні субординація, яка припускає здійснення даного контролю зі сторони керівників органів, установ, колективів. Виховну функцію дисципліни в правовій сфері Г. Молев пов'язує з комунікативною та стимулюючою [6, с. 51-58].

На нашу думку, виділення Г. Молевим окремих функцій дисципліни в правовій сфері (державної дисципліни) є дискусійним. Зокрема, якщо контролюючу, виховну та комунікативну функцію державної дисципліни можна розглядати в даному контексті, то виокремлення стимулюючої функції державної дисципліни є, на нашу думку, спірним, оскільки стимулювання — це лише засіб забезпечення державної дисципліни, так як і переконання, примус та інші правові засоби. Оскільки стимули впливають на психіку та свідомість суб'єкта суспільних відносин, саме тому виникає певна мотивація до правомірності дій, але це все не має прямого відношення до функцій державної дисципліни. Також, на нашу думку, оціночна функція державної дисципліни, яку виділив Г. Молев, не має прямого відношення до функцій державної дисципліни. На оціночну функцію в державі може претендувати лише право, яке виступає в якості критерію правомірності чи неправомірності тих чи інших рішень та вчинків. Державна дисципліна цієї функції не має. На наш погляд, навіть оцінка стану дисципліни в державі: чи реалізовується державна дисципліна чи порушується, не є її функцією, а лише свідчить про стан її забезпечення в державі.

Вважаємо, що під функціями державної дисципліни необхідно розуміти основні напрямки впливу на суспільні відносини, що стосуються ефективної реалізації основних правил, вимог, норм (змісту державної дисципліни), де проявляється її соціально-правове призначення в суспільстві. Тому, більше відповідає дійсності класифікація функцій державної дисципліни, що обґрунтовували В. Кряжков та Д. Гавриленко, серед яких такі необхідні та корисні для суспільства функції, як управлінська, охоронна, виховна. Так, поділяючи ці точки зору, можна виділити такі функції державної дисципліни, залежно від сфери впливу на суспільні відносини: 1) загально-соціальні — економічна, політична, управлінська, культурна, моральна, екологічна, інформаційно-пізнавальна, обмежувальна та 2) юридичні — регулятивна, охоронна.

Вважаємо за необхідне розглянути деякі з цих функцій, зокрема, екологічну, інформаційно-пізнавальну і обмежувальну, оскільки дані функції є відносно новими в контексті аналізу державної дисципліни та досить актуальними відповідно до реалій сьогодення. Інші функції державної дисципліни достатньо повно висвітлені в науковій юридичній літературі.

Зокрема, дотримання державної дисципліни в сфері екології в сучасний період є дуже актуальним, оскільки проблема забезпечення державної дисципліни в сфері охорони природи та раціонального використання природних ресурсів в українській державі поки в повній мірі не вирішена. Внаслідок цього постійно в атмосферу потрапляють шкідливі речовини, продовжується використання в побутовій хімії великої кількості фосфатів, що призводить не лише до забруднення водойм, але й поступового отруєння населення. Взагалі питання якості води є дуже актуальним, оскільки вода поступово стає непридатною до вживання. Крім цього, негативно впливає на екологію та здоров'я людей діяльність атомних електростанцій. Однією з причин катастрофи на Чорнобильській АЕС називають порушення дисципліни в сфері експлуатації електростанції. Тому, функція державної дисципліни в сфері екології полягає у дотриманні та виконанні встановлених державою правових, а також моральних норм щодо охорони природних багатств та раціонального їх використання, визначенні порядку діяльності державних і суспільних організацій, їх посадових осіб в процесі практичної реалізації завдань держави.

Забезпечення державної дисципліни в інформаційно-пізнавальній сфері полягає у донесенні до суб'єкта суспільних відносин певних правил, вимог, норм (інформації), які необхідно належно опанувати та реалізувати (шляхом активної чи пасивної поведінки) з метою забезпечення впорядкованості та узгодженості суспільних відносин. Однак саме надходження цієї інформації можливе з різних сфер — економічної, політичної, культурної, екологічної тощо. Тому ця функ-

ція стає своєрідним «трампліном» для належної реалізації інших функцій державної дисципліни. Інформація, інформаційні відносини є невід'ємною складовою всіх внутрішньо та зовнішньополітичних процесів державного і суспільного життя, а їх впорядкування є одним з першочергових завдань держави на будь-якому етапі розвитку [4, с. 113].

Обмежувальна функція державної дисципліни полягає у певному регулюванні суспільних відносин шляхом регламентування різних варіантів поведінки, що має на меті забезпечення впорядкованості та узгодженості суспільних відносин. Дана функція характерна і для функцій права в цілому. Зокрема, для того, щоб дії одних суб'єктів права не порушували прав та інтересів інших, щоб відносини в суспільстві були більш гармонійними, право встановлює певні обмеження для суб'єктів правовідносин, долаючи тим самим анархію і свавілля. Обмежувальна функція, попри дещо негативний характер, дає позитивний соціальний результат [3, с. 184].

Отже, в науковій літературі широко аналізується функціональне призначення державної дисципліни. Внаслідок цього, існують різні точки зору щодо її поняття та класифікації.

На наш погляд, функції державної дисципліни характеризуються такими особливостями: 1) вони тісно пов'язані з державою, адже в них частково відображається та конкретизується діяльність самої держави, але вони значно вужчі ніж функції держави; при цьому виражають найбільш суттєві риси державної дисципліни; 2) обумовлюються функціонуванням та діяльністю влади в державі, зміна якої певною мірою може вносити корективи щодо змісту цих функцій; таким чином, з одного боку, їх характер динамічний, з іншого — постійний (при тривалому знаходженні при владі однієї політичної сили); 3) тісний зв'язок з правом, адже забезпечення тих чи інших функцій державної дисципліни може передбачатися нормою права.

В різних сферах суспільних відносин (трудовай, військовій, службовій) функції державної дисципліни наповнюються конкретним змістом залежно від потреб тієї сфери, де вони проявляються [5, с. 113-114]. На нашу думку, оскільки державна дисципліна полягає у реалізації не тільки правових, але й моральних норм, вона покликана забезпечувати упорядкованість та ефективність виконання основних напрямків та завдань держави в будь-якій сфері, у поєднанні з морально-правовими цінностями. Отже, функції державної дисципліни стають дедалі складнішими та різноманітнішими, що зумовлюється, передусім, розвитком держави та її потребами.

Використана література:

1. *Актуальні проблеми теорії держави та права: [навч. посіб.] / Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін.; [за заг. ред. Є. О. Гіди]. — К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2010. — 258 с.*
2. *Гавриленко Д. А. Государственная дисциплина: сущность, функции, значение / Д. А. Гавриленко / [под ред. А. П. Шергина]. — Мн.: Наука и техника, 1988. — 328 с.*
3. *Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції): [навч. посіб.] / [за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 400 с.*
4. *Костецька Т. А. Інформаційна функція держави: конституційні та інституційні аспекти / Т. А. Костецька // Держава і право. — Випуск 47. — К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2010. — С. 113-119.*
5. *Кряжков В. А. Общегосударственная дисциплина как фактор социального прогресса / В. А. Кряжков // Правоведение. — 1977. — № 2. — С. 113-116.*
6. *Молев Г. И. Дисциплина в российском обществе: теоретико-правовой аспект: дисс. ... канд. юрид. наук / Г. И. Молев. — Саратов, 2005. — 204 с.*

Мозолюк-Боднар Л. М. Соціальна цінність та призначення державної дисципліни.

У статті розглядаються різні види функцій державної дисципліни, визначено їх поняття та особливості. Аналізуються екологічна, інформаційно-пізнавальна та обмежувальна функції державної дисципліни.

Ключові слова: функції державної дисципліни, класифікація функцій державної дисципліни, особливості функцій державної дисципліни.

Мозолюк-Боднар Л. Н. Социальная ценность и предназначение государственной дисциплины.

В статье рассматриваются разные виды функций государственной дисциплины, определено их понятие и особенности. Анализируются экологическая, информационно-познавательная и ограничительная функции государственной дисциплины.

Ключевые слова: функции государственной дисциплины, классификация функций государственной дисциплины, особенности функций государственной дисциплины.

Mozolyuk-Bodnar L. Social Value and Purpose of State Discipline.

Pursuant to the article the modern state modernizes and promotes the functions of state discipline. One of the modern legal science's tasks in the context of the «state discipline» phenomenon should be understanding and theoretical development of its functions.

Under state discipline functions we should understand the basic directions of influence on social relations related to the effective implementation of the basic rules, requirements, standards (content of state discipline), which manifests its social and legal purpose in society.

Function of state discipline characterized by the following features: 1) they are closely associated with the state, as they partially shown and specified activities of the state, but they are much narrower than the functions of the state, while expressing the most significant features of state discipline; 2) conditioned by the operation and activities of the State, a change to some extent may modify the content of these functions, thus, on the one hand, their dynamic is nature, the other — constant (when the battery power of one political party); 3) close communication with the law because of certain functions of state discipline might be a rule of law.

We can select the following functions of state discipline, depending on the scope of influence on social relations: 1) general and social — economic, political, administrative, cultural, moral, ecological, informational, cognitive, restrictive and 2) legal — regulatory, security.

We assume it's necessary to consider some of these functions, including environmental, cognitive and information-restrictive, since these functions are relatively new in the context of analysis of state discipline and fairly in accordance with current realities of today.

Including compliance with state discipline in the field of ecology in the modern period is very important. As the problem of providing state discipline in the field of rational use of nature and natural resources the Ukrainian state while not fully resolved. The function of the state discipline in the field of ecology is in compliance and enforcement established by the state legal and moral standards to protect natural resources and its rational use, and determining the order of the state and public organizations and their officials in the process of national goals practical realization.

Providing of state discipline in information and cognitive field is present to the subject of public relations to certain rules, requirements, standards (information) to be properly learn and implement (through active or passive behavior) to ensure the regularity and consistency of public relations. However, the receipt of this information may be from different areas of economic, political, cultural, and environmental and so on. That is why this function is a kind of «springboard» for the proper implementation of other state discipline functions.

Restrictive function of the state discipline is to a certain adjustment of social relations through the regulation of different behaviors, which aims to ensure the regularity and consistency of public relations. This function is characteristic of the functions of law in general.

We believe, as the state discipline is not only legal but also moral standards, therefore it is designed to ensure orderliness and efficiency of the main directions and tasks of the state in any sphere, coupled with moral and legal values. Thus, the functions of state discipline are becoming more complex and diverse, which is due, primarily, the state development and its needs.

Key words: functions of state discipline, classification of the state disciplines functions, particular functions of the state discipline.